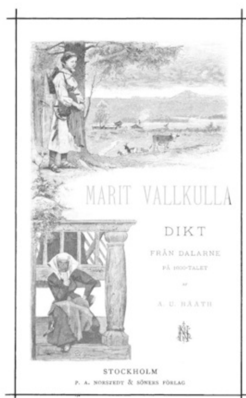

MARIT VALLKULLA

DIKT

FRÅN DALARNE PÅ 1600-TALET AF A. U. BÅÅTH ------------ STOCKHOLM P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM 1887 KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör University of Minnesota Libraries, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i oktober 2014 av Bert H.

TILL FOLKHÖGSKOLEFÖRESTÅNDAREN TEODOR HOLMBERG *

I

Marit på myren.

Bland myrens mossiga, våta tufvor, där solsken i strimmor flammar in mellan tallarnes lutande stammar, gå korna betande kring. I skuggan hon sitter på vindvräkt, hvilande fura och ifrigt stickar, träget på strumpans maskor hon blickar och tänker just ingenting.

Och kinden bär sommarrodnad; mellan de jämnaste, hvita tänder tidt hon smekande kådan vänder; och flätadt är mörkbrunt hår.

Den lappade, gråa tröjan tätt är om späda axlarne sluten, fin är gestalten, skuggomgjuten; hon hunnit till sjutton år.

T

Marti vallkulla•

iMARIT PÅ MYREN

Med näfverränsel på ryggen

har hon vid höften sin bockhårsskräppa,

låter ej stickan en maska släppa,

när upp hon blickar ibland;

och under den runda pannan

blånande sken ur ögonen strömmar

dunkelt, som dolde det sällsamma drömmar,

och åter går solbrynt hand.

Ty mycket i hemmet fattas; senhöst kommer med dag, som kyler, snön de ensliga stigarne skyler, då bärge sig den, som kan! —

Vid sidan ett vallhorn hvilar, tidt det i öde skog med gamman kallat väninnor att valla till samman, så stora ledsnaden svann.

Men timmarne ilat undan;

högt står solen; på myren blifva

korna, och ingen nu bort vill drifva.

Där närmar sig Sommarlin, hvitbringade, gula skälikon: barkmjölets doft ur skräppan kännes, nog iår hon aldrig, hon tror det är hennes, och skräppan hon håller för sin.

2Hon vet, hon har Marits kärlek; grannarnes fänad, alla de andra mjöl blott få, när de vilja vandra å villsamma stigar hän. — Nu hornlåt ur fjärran lockar: toner till middagshvila kalla. Marit med djuren, som skynda alla, försvinner bland skymmande trän.

Middagsrast.

Djursjön hvilar sig blå och öde, barrskogsstränder rundt ikring, grått långt borta ett båtskjul skymtar, på Skinnaråsen det blånar af rök en enslig ring;

den breder sig matt om solvarma toppar, i kitteln bubblar vällingen het: i skogen har folk se’n i morse sträfvat, löfkärfvarne bundit till vinterföda åt far och get.

Och Djursjön hvilar sig blå och öde; pä stranden vid bugten lif sig rör, och eldarne tändts; nu mossan brinner, så smått det knastrar, och röken vajande hvirflar gör.

4Kring eldarne korna sig tränga alla: hvar bröms, som i hullet glömt sig kvar, för vältrande rökmoln mister taget.

Om främsta platsen vid elden stångas ett brokigt par.

Sig kullorna sträcka på gröna brinken, de njuta ränslarnes magra förråd, och solen i nöjda anlet lyser, på röda läppar och kjortlars fattiga, slitna våd.

Bland korna är tyst — de trifvas alla; de tugga i ro; de sofvande stå.

Och kullorna somna. Blott Marit är vaken; strumpan, den gråa, länges, och stickorna ifrigt gå.

På fäbodstället.

Efter solnedgång.

Så tyst här uppe på bärgets topp. Bärgen här nära gröna stå, långt borta de bära rodnande, skära kammar, som hvälfvas likt böljor opp.

Och vatten blänka fjärran och när,

små och stora;

bak vågiga bärg

de sig förlora;

kyrkspiran i Mora

bak skymtande Siljan synlig är.

Stängselomhägnade gator gå

gröna och breda

på höjden här;

i krökar de leda

till små och sneda

hus, som i gråa klungor stå.

Ur skogarne korna vallats hem till höga åsen.

I stallen nu

bak lykta låsen

de tugga i båsen,

se’n kullor vid källan vattnat dem.

* Hs

*

Och kullorna kommit sent i kväll

till hopa alla;

på kammarens golf

månens kalla

strimmor falla

och lysa på kolsvart spiselhäll.

Hon, Elijn, som trollar, kom hit opp;

hon sitter mager

vid fönsterglugg,
och strimman drager
sin klara dager
öfver en traskladd, senig kropp.
Man slutit sig hop, så snart hon kom;
nu orden fara
ur hennes mund
hvassa och snara,
och underbara
för lyssnande ring de tumla om.

Hon smilande visar med varsam hand
en tingest, en rund
och liten och hvit;
hon håller en stund
den för sin mund;
hon synar noga dess tunna rand.
»Vid Herrans bord jag den fick en gång —
en kostlig mat;
bland andra små
den låg på fat:
en helig oblat!
Jag stack den undan vid folkets sång.
»Jag sköter icke det minsta grand
om prästens gud;
med död och med plikt
och ris på ens hud
han skärper sitt bud:
på all din lystnad lägge du band!
»Långt bättre att tjäna fanen då:
han friar från nöd,
han huldrik är
min svartkonst ett stöd,
så får jag mitt bröd;
hvar ovän han låter mig nederslå!

»Oblaten är god — jag trollar med den; åt bonde, som bad, jag skaffade hämd; så skänkte han glad i min svält mig hvad i blodet satte dess fart igen.»

En strykande bärgvind utanför vid tak och knutar med styrka rör.

»Blott ledsnad det är ibland himmelens ljus, väl bättre, en smula, i människohus, hos trollen i bärgen är det dock bäst.

»De äro på susande fart i kväll; i silkekläder med silfverfjäll de färdas till klingande bröllopsfäst.

»Oblaten, den helga, i hand jag har, och öfver dess rundel min anda far.

I nattens skymmande skrymslen jag spanar, jag ser dem. Jag hit deras vimmel manar.

»Ja, hören, huru där ute det rasslar!

I bjälkarnes mossa klänger och prasslar hvar leksen, längtande gillesgäst.

Marit vallkulla.

9

2PÅ FÄBODSTÄLLET

»I små, vi äro ju hjärtevänner!

Er rikdoms rusande makt jag känner, den huldhet, I visen, jag skattar dock mäst.

»I kunnen er dock öfver mänskor förbarma, se’n först I dem smärtat och gjort så arma, och alla I bäfven för ljungande präst.

»Så faren I fort till er lönliga ort, där hallen är full af gamman och gull!»

Hon gömmer i väl omlindad ask sin bräckliga amulett och söker sig hålla så rak och rask, som henne altjämt man sett.

Men sakta hon segnar på bänken ner, hon faller till samman; hon kan icke mer.

Man lifvande mjölk åt den mattade ger.

IODess kraft i de svultna lemmarne går, så upp hon blänkande ögon slår.

Och månskenets strimmor, klara och kalla, på bleka, rysande kullor falla.

På väg till bygden.

Så lätt som en andning ur kärnsundt bröst i furorna går det jämna suset. Icke ett ljud af en lefvande röst i skog, som sig baddar i morgonljuset!

Små soliga fläckar hvila still, där ljuset sin väg till marken hittar. Sig grenar röra; det prasslar till — en ekorre fram ur skuggan tittar.

På grenen, som gungar sträf och grön, han sitter röd med svansen den böjda; i år är det godt om barrträdsfrön, och ögonen späja små och nöjda.PÅ VÄG TILL BYGDEN

Han vädrar ej uggla, ej lysten mård, och hvarje hans unge i träden hoppar så lätt som han själf — om än mödan var hård att fa dem i språng med ovana kroppar.

Han hastar ej undan till annan gren, fast störande ljud ur snåret höras; och Marit kommer; på gran och en af fastnande kjolen grenarne röras.

Hon spänstigt trampar, så frisk om hyn, som gömde all skogarnes hälsa hon inne. Med knyte i hand hon går mot byn med veckors arbet och längtande sinne.

Och suset stiger. Långt fjärran från det fram med vällande vågor skrider.

Det rullar sig högt. Det varder till dån, så grenarne dallra och svaja omsider.

Den kåren gått ifrån bärgakam i myrarne ned och sjöar krusat, den strukit i fäbodgator fram, re'n öfver henne den mäktigt susat.

* *

13Lugn blir skogen — med ens på toner rik: kommande långt ifrån, de hvälfva sig fram, vagga sin klangvåg sakta från stam till stam Marit stannar. Hon lyss till skogens musik.

Ensligt och underligt stilla rundt ikring! Trassliga snåren af granar och enar och al fulla af välljud hvila i skugga sval. Ormbunkbladen luta i ljusgrön ring.

Bruset ånyo går i kronornas rund, tonernas vaggning stillnar så af och dör.

Åter de strömma. Bak 'grönskan där innanför ljudlöst det liksom rör sig i bäfvande stund.

Marit darrar: trollen i dag ha fäst!

Lätt måntro de vid smältande harposång svinga om brud och brudgum i kedja lång, skimrande jollrar där inne mång gillesgäst!

***

Där borta i Leksand klockorna ljudit, till högmässogudstjänst församlingen bjudit.

I Leksands Noret.

1.

Före gudstjänsten.

Där gunga på Österviken båtar vid båtar i solljus dag; halfthundrade åror på hvarje i rader glittra för jämna tag; och luften hvilar tindrande blå kring vatten och stränder och byar små.

I solrök bärgen förtona,

vida omkring de höja sig opp;

sig reser på Siljansnäset

Björkbärget högt med sin breda topp.

Nu skrapa båtar mot sten och sand,

och brokiga skaror stiga i land. —I LEKSANDS NORET

Man samlas i spridda grupper på furuomskuggad kyrkogård bland gräsbevuxna grafvar och en och annan lutande vård.

Att komma i tide man gjort sin flit, från fjärran byar man hunnit hit.

Vid skuggande kyrkostapeln kring kärror med bjärta täcken på man står och betraktar de magra hästar, som bundna vid skaklarne stå. Än strömmar folk emot kyrkan upp och stannar här ute, grupp vid grupp.

Och karlar i vida hattar, i sämskskinnsbyxor och höga skor betänksamt och sakta språka om hvad dem rörer som sockenbor; i söndags hördes kungörelsen klart: sin tionde prosten vill hafva snart!

I år som i fjor rnan töfvat att honom lämna hans vederlag; man månde det senast gälda till fullo nästa Allhelgonadag; och blir det ej gifvet rätt i år, då varder länsman for visso svår.

Det sägs, man en krigsgärd väntar — nu åren svunnit, det halfva tjog, se'n sist man knektarne sände att länder vinna på långa tåg.

På träben mång krigsman knoga fått här hemma, se'n vida vägar han gått.

Det var, när han öfver hafven med kungen följde, och isen ej brast, då dansken man slog för pannan, så ej han visste till sig i hast.

Carl Gustaf en karlakarl dock var, fast tiden var led, när han kronan bar.

I landet regera nu herrar,

som endast låta sig höra af,

när myndige fogden kommer

att taga den skatt, man ej själfmant gaf.

Till lifs de vilja hvar bonde blott

och yfvas själfve i stora slott.

Och kvinnor i hvita hucklen

och mörka kjolar och barn vid barm

sig grufva i endrägt öfver,

hur året är svårt, och man blifver arm.

Och jäntor ståta med granna band

i håret och hålla hvarann i hand.

3De tala om alt, som i veckan där borta bland dimblå bärgen de sett, och hviska med sänkta röster, hvad trollen ha dem i tankarne gett. Nu klockorna ljudande toner slå; i tämplet skarorna stilla gå.

*

2.

I kyrkan.

I skymningsdager de lyssnande sitta och halft förskräkta framför sig titta. Inunder hucklet hvar hustrus kind är aftärd och brun af slit och vind; och spenbarn sofva hos mödrar godt, se'n åter sin lugnande kost de fatt; och karlarne sitta långhåriga alla i sträfva skägg, som stripiga falla.

Nu skriker ett barn, som vaggas vid brösten, och fram genom gången går gälla rösten. Herr Daniels stämma öfver

den når, och sanden i timglaset sinande går; det pryds af en dödskalle, liten och rund, som grinar sin skräck in i andaktens stund. Och ofvan i hvalfvet flammar Gehenna, där lågor de skälfvande kropparne bränna.

»Du är Guds sorg, och du har hans vrede, du är på förtappelsens väg, den brede, där afgrundens stora glädje du är.

Och onda andar du i dig bär, som lindat sig om din fallna själ och söft den in till en satans träl.

Hvad fäderna brutit är ock din börda: hvad ondt de sått, skall just du få skörda.

»Än tyngre börda du med dig tager, som vissare dig i din afgrund drager, din otros last: du äter det bröd och dricker det vin, som frälsar din nöd, men när du i otro vid altaret stod, du gjorde dig saker till Herrans blod, och tung skall drabba dig lagens hammar, se upp mot höjden — se, domen flammar!

19»Och kreaturen på marken skulle dig icke tjäna, du otrosfulle! Själf vinden suckar vid hvarje drag, hvarmed den hjälper ditt andetag och håller ditt arga lif vid makt, som satan re'n i länkarne lagt.

Så tågar du tyngd på vägen den brede, och öfver dig åskar himmelens vrede!»

Och orden gå öfver pliktepallen, där oprydd kvinna står blek och fallen; de svaras af suckar ur bänkarne jämt, som vore ett barn till kvidan skrämdt. Mot hvalfvet bäfvar salmen till sist med rädda röster mot Antikrist.

Se'n bullrar man fram i långsamt vimmel mot dörrn. Där öppnar sig solig himmel.

Löfjerskan Elijn.

På brinken hon hvilar bland skuggande trän och blickar mot glittrande Siljan hän.

Och nedanför, under stupande brink, ger glidande Dalälfven blink på blink.

Från bärgen hon strukit i solvarm dag; kring bygden hon hunnit slå sina slag.

Än känner hon kraften från i går: hon fick af mjölk en styrkande tår!

I trasgrå skörten och brun om hy nyss var hon där borta i Åkerö by,

där solglänsta husen, gråa och små, längs gatan i gyttrade massor stå;

där humlerankor vid fattigt bo kring höga stänger sig rikligt sno.

Hon trädde in i ett ruckligt hus, där armt det var för den minsta mus.

I kyrkodrägt och med dåsigt sinn på bänken man låg, då hon trädde in;

man såg henne an helt skarpt, och snart det kom i talande tungor fart:

nu kunde man knäcka det sturska skick, som grannen bar, då förbi han gick!

Han hade sin egen ko — väl sant, men ock han höll sig styft på sin kant.

Hon fann ej af grannhat en gnista släkt hos dem, som sutto i kyrkodrägt.

Hon signade grannens ko förgjord, och snart blir dess ofärd i bygden spord!

Så fick hon lönen. Den var ej klen: man räkte ett urkokt, vackert ben.

Ur stugan hon drog med hvad man gett; på sandiga gatan var middagshett.

Hon gick till älfven, som rullar sval där nedan byn längs tall och al.

Hon hvilar på brinken. Å motsatt strand står Leksands kyrka vid uddens rand.

Vid bruna stapeln tittar ut ur grönskan mörkröd prästgårdsknut.

Hvad rör det henne, hvar prästen bor — på hvad han säger, hon icke tror!

Hon ligger lugn. Lite högre opp

stå mjölkgräs och nicka med rödblommig topp.

23Och ut hon sträcker hvar tröttad led bland blåbärsbuskar och lingonved;

och trollbärsörternas dunkla blad sig blanda i grönskan kring naken vad.

Hon tuggar på ljusröd lingonkart, men rarare kost skall hon smaka snart.

Sin gåfva hon gömt under närmaste en: till mjöl skall den bli under krossande sten!

Medan Marit är borta.

Som kollrig i dag är Marits ko, hon snabt mellan träden rör sig, hon stannar och ser framför sig och ryter och har ej ro.

Hon lystrar ej främmande kullans låt; hur ifrigt än ljuden leka, de Sommarlin icke smeka.

Hon saknas emellanåt.

Så blir hon borta. Längs skuggig brant hon drifver med spetsadt öra — men icke en ton får hon höra af låt, som hon känner grant.

Marit vallkulla.

25

4MEDAN MARIT ÄR BORTA

Längs bärg, där svamparne frodas, hon går: hon frestas altjämt att frossa, där hvita de stå bland mossa i rodnande lingonsnår.

26

Marit.

1.

När ljuflig sommarsöndag omsider helt gått om, till fäbodstället åter hon blek och andfådd kom.

Kring hennes trappa sutto vid lyktad arbetsdag i bidan platsens kullor, ett språksamt, lifligt lag.

Blåögda jäntor, runda om kind, som rosigt brann, och gummor väderbitna sig gladde med hvarann.MARIT

Hon sade dem, till bygden hon icke hunnit fram, hon sällsamt blifvit häjdad af skogsråns spel och glam

Hon kommit dem för nära, de henne sett helt visst, de hennes steg förvillat med dolsk och ondsint list.

Hon hela dagen irrat så hufvudyr och matt; bak stammar och i snåren hon hörde skratt på skratt! —

När så hon sinnet lättat, hon veta fick till sist: i skog, där mörk den tätnar, vardt vackra skälikon mist.

Kanske som hon den kommit till någon lönlig trakt, där krafterna de domna, där störst är trollens makt.

Och Erkers mor förtalde, hur hennes pilt försvann, och hur hon honom åter vid sjöastranden fann.

På hällen bärgfrun dukat med röda smultronbär — han åt dem välbehållen, den gosse, hon höll kär.

Från ömsint bärgtrolls sköte hon sörjt den stulne fram — att trollens ätt förbanna det vore rätt en skam!

Så säkert som hon vunnit från bärget sonen sin, så skulle Marit hitta sin egen Sommarlin.

••i: :i:

*

2.

Så ljus är sommarnatten. Längs djupa, svängda spår på öde körväg Marit emellan granar går.

Jämt hennes vallhorn ljuder — det länge milavidt långt in till minsta myrar har sina drillar spridt.

Men intet svar förnimmes; kanske till bygden ned den säkra skälikon drifvit på ofta trampad led?

Men björn, som tidt i sommar sin ram i djuren slog, måhända fram sig vädrat till vägen, som hon tog?

»Björnen är rädd för luren, han undan går, så raggen syns bak furen i motigt snår.

Ja, far han luren höra, han lomar bortåt, och kvistarne sig röra än mer för hvar låt.

Har Sommarlin han slagit med rytande mod och jufret fatt och tagit alt hennes blod —

då skall han fa luren höra hvar eviga dag, och fotterna skall han röra — det lofvar jag!»

Hon sätter krumma hornet ånyo till sin mund, och nu kring vida bygden slå tonerna sin rund.

I Åkerö by.

Om morgonen.

Inunder kokande gryta ren furustickorna blossa,

^ i ^ och lågorna skenet bryta ® mot fönstergluggens ljus; på väggar med fogars mossa det lyser i bjälkadt hus.

Längs takets ung-granstammar kring ryggåsen skenet skimrar; på hyllan i uppskrymd kammar af träkärl står en rad, och från ett huggblock glimrar i vrån en yxas blad.

Med svårmod i dragen makar vid spiseln mor hvar sticka, så gnistor det spritter och sprakar, och far vid tröskeln står; hans ögon vredgade blicka, fast lugn i hans anlet rår.

Och orden ljuda korta från mor och far; den enda kon är borta, den skatt, man har.

Det blir ej mjölk i kruset, det blir ej mat för ungarne i huset, blott tomma fat!

När länsman sedan pantar hvad som kan fås, ej får han många slantar för uselt bås.

Och nu kan grannen skratta: sitt mål han nått — hur korna bli besatta, det vet man godt.

Hon, Elijn, strök på gatan förbi ens knut,

hon kom, den trollpacksatan, från grannens ut.

5Mot rutan vinden drifver en härlig skur: nu betet bättre blifver — för grannens djur!

På spiseln slocknat hvar pinne, och armodet liksom hänger sig grått öfver alt där inne; en dämpad skymning når från nakna hålkakstänger till golfvet, där vaggan står.

Och trött af sin gårdagsmöda än Marit i slummer hvilar; fram skymtar kinden den röda bak torftig sänggardin; sig in genom gluggen silar en morgonstrimma fin.

På höslåttern.

Öfver fjärran skogsäng ymnigt rägnet skvalar; med de dunkla bladen glänsa våta alar.

b

Björkens hängen sloka tunga ned och tvagna; starka doften stiger frisk ur höt, det slagna.

Invid lågrest lada på en hässjas stänger hö, till torkning hopadt, vått i massor hänger. —

Vägen hit var långsam under skurar vreda, spår i leran satte näfversulor breda;

far i randig tröja med sitt förskinn nötta, mor i röda koftan gingo genomblötta.

Barnet, lagdt i kassen, bars af far i backen; mor sin treårsgosse bar i säck på nacken.

Kallt och kulet var det; men kring tufvor skeno lietag, som värmde, medan grässtrån hveno.

Mor med lian följde far i bråda dagen, bar på rygg sin gosse, som satt lugn vid tagen. —

Nu i timrad ladas rum, helt skumt och litet, njutes middagskosten efter trägna slitet.

Barnet, som i näfver-kassen länge skriat hungrigt här och ensamt, mätt ej än sig diat.

Dropparne där ute kring en eldstad leka, där man äljes kunnat saltad strömming steka.

Torra kosten smakar; hos dem bägge vankar orofulla sinnet jämt i samma tankar:

»Lysning skall i kyrkan bli om djuret hållen, sedan må vår Herre slåss om det med trollen!»

Modlös.

Omsider stannar rännet det strida.

Här uppe på bärgets stupande sida grenarnes droppar smattrande låta, och furornas tjärbruna stammar stå

glänsande våta.

På stigen står Marit.

Hon sätter sig neder, där barret i stenblockets skrefva sig breder.

Ej lönar sig leta vid hornljud, som skalla! Hon drar under kjolen fotterna, nakna och kalla.

33Hon ser sig omkring: under hängande grenar det hvitnar af lafvar från stammar och stenar; där kvistarnes galler som glesast hänger, all utsigt en bärgvägg kolblå för himmelen stänger.

Med flätorna våta sitt hufvud mot armen hon lutar, och häftigt går späda barmen.

Från träden det droppar; hon snyftar — som lifvet ej vore att lefva, så tungt och så Öfvergifvet.

Far och mor efter höslåttern.

som ända till hanegället med stängda dörrar stå.

Än blicka, mot grinden stödda, de bägge i timma sen öfver marken hän, den rödda, med ljung och yfvig en.

När slut det blef med dagen och liarna slipats, de två, som skola med täta slagen ånyo tufvorna slå —

sma,

de gingo i klarnande kvällen den långa milen uppför den hala knaggliga hällen på klöfstig, som krökar gör.

De hafva så hårdt arbetat, de längta till sin ro — blott Marit hade letat rätt på villad ko!

De andra ha vallats alla af kullorna hem till natt, men ingen kunnat kalla till spiltan deras skatt.

Mot mattblå himmel höjer sig bärgets dunkla kam; en get, som ensam dröjer bland ljungen, skymtar fram.

De ha gått in. Nu tiger en hvar, i sömnen nöjd, och sommarnatten stiger fram öfver däld och höjd.

*

6Kvist på kvist nu knäckes och nattens tystnad stör, så skog, som sofver, väckes i dälden nedanför.

En pinglas småljud klinga mot höjd, som slumrar still; där skymtar hvit en bringa, vid grinden det råmar till —

en ko med ett jufver präktigt, som hade hon riktigt mått, se'n betet blifvit mäktigt i rägn, som runnit godt!

Marit berättar.

Jag har henne åter hemma i stall!

Nu vill jag gladligt igen gå vall,

ty skogen är alltid däjlig.

Förgäfves jag sökte, så ensam jag gick, men yänligt möte i skogen jag fick. —

Jag somnade in på bärget.

Jag drömde en dröm om Sommarlin.
Mig mötte en bärgfru
gammal och fin;
det lyste silfver och silke.MARIT BERÄTTAR
Hon vallade kor
med skinande hull,
och tysta de gingo
med skällor af gull,
som läto sin klang i mitt öra.
Hon sporde mig åt, hvi så ung jag gret, om människobarnen mig gjorde förtret, och korna stodo så stilla.
Jag hörde mig ropa
på Sommarlin;
hon sade: »Är det
all rikdomen din,
så får du den säkert åter.»
Hon säg på mig så,
att jag minnes det godt;
och håret hängde
längs ryggen grått;
hon vallade in mellan träden.
44Och hjärta hon bar under silkefåll, ty god hon var, det bärgatroll, som sändt oss den villade åter.

Med hjordarne hemåt.

Höjden här i morgonvind och solsken badar. Led vid led af granar sig i dälden radar;
kring dem täta dimman . sveper ljus sin slöja; vågigt deras toppar svarta upp sig höja.
Skogstjärn där i fjärran visar hvit en strimma. Här på höjden ljuder stoj i tidig timma.

Hem till bygden vända skola åter alla; djuren äro yra, rop och låtar skalla.
Brokig skaran drager nedåt höjdens sida, far och getter trippa, korna stadigt skrida.
Kullorna i tåget äro hälgdagsfina; hvita ärmar, röda lif i vimlet skina.
Klart och sakta pinglar skälla efter skälla; snart dem öfverrösta horn och lurar gälla.
Bärg och skogar djupa som till afsked svara, och från dunkla gömslen dofva toner fara.
47Väntad, snart hvar kulla glad till bygden hinner; bakom disig granskog tåget bjärt försvinner.

II

Åkrarne.

Det rägnat i natt. På himlen hvar sky är dunkelblå. Kring byalagets gärden stå furustängslen grå.

Och kråka vid kråka sitter på störarne tyst och mätt; bakom på afstånd resa sig mörka furorna tätt.

I smala åkerlotter stå gulnad hafre och råg så glest, att ej vind kan vagga stråna hop till en våg.Gråkappade kråkor, sitta tysta bredvid hvarann; hän öfver den tunna säden flyger en och ann.

Den sätter sig vid kamrater; de ej sina hufvun bry, hvi knapp är människofödan i åkerlapp och by.

Så skrika de till och fara alla mot skogarne hän, där masken gått upp i myllan kring ormbunkkransade trän.

Yid kvarnen.

i.

ot bygden längs resliga granars rad bland stenarne bäcken slingrande glider ; i damrännan in den hastigt vrider, går kvarnhon förbi och störtar å stad.

En vattendroppe till hon ej hinner, som gistnat i solsken torr och grå, och hjulens skoflar stilla stå; den starka bäcken förbi dem rinner.

Med bygdens mäld re’n man färdig är: ej många säckar det blef att fylla med säd, som vuxit i sandig mylla; nu ingen kärra mer väntar här.VID KVARNEN

Och tom står stugan där tätt invid; i spiseln ligga kolnade bränder, se’n sist de rördes af människohänder och gåfvo värme i midnattstid,

och furublossen i kvarnen skeno, från hon den störtande bäcken kom mot skoflar, som Inpo dygnen om, och vattenhvirflame skummande hveno.

2.

Nu fosskarlen fryser, han har ej hem, när höstnatten faller på; han fryser om sina händer, han mer ej dem

kan värma vid kvarnstugans bränder.

54VID KVARNEN

Han stod där i hängande hätta röd

och spärrade fingrarne små: när karlarne mälden vaktade, han blåste glöd, och nöjd han elden betraktade.

När karlarne kommo från kvarnen in i värmen att hvila få, han åter där ute syslade, med vänsält sinn

kring malande stenar han pyslade.

I fosskarlens lemmar en rysning far, när höstnatten faller på, ty hjulens skoflar ha stannat — ej hem han har,

och prästen har honom förbannat.

55I Leksands prostgård.

prostens låga kammar septemberskymningen rår, jfk och porsöl i dryckeskannan $ på bordet orördt står.

På hyllan stå folianter i starka läderband — en vinning från lärda resor i månget främmadt land.

Från soffan med blank och spräcklig kattun nu talar som bäst herr Elof, från Mora kommen, en gladt välkomnad gäst.

På satser, aristoteliskt tänkta, är svadan rik; han prisar den ende, sanne tänkarens metodik.

Den vanskliga Philosophia på rätta vägar går, blott när Theologia hon följer i säkra spår.

Och prostarne bägge falla i talet tidt hvarann; herr Daniel går på golfvet oroligt af och an.

Bak ryggen hans fingrar knäppa, mot golfvet ögonen se; skospännena nedom svarta strumpor sitt skimmer ge.

I tidens dunkla frågor det gäller att få ett ljus, och dubbla hugg far den nye kättarn Cartesius.

Den arge tviflarns lära leder ju dit helt klart, att djefvulen ej med mänskan kan umgås omedelbart.

Herr Elofs anlete ljusnar under hans sidenkalott — beviset på motsatt mening har man i Mora fått.

»I Mora ett värk fullbordats, ett Gudi behageligt, se'n satan där länge drifvit sitt spel beklageligt.

»Han hafver oss hårdt anfäktat, blott gråt och jämmer hörts, ty barnen af alt hans anhang till blåkullafästema förts.

»Där hafva med mörkrets furste de bolat, hvaraf är klart, att djefvulen kan med mänskan umgås omedelbart.

»Vår nöd till sist den höga öfverheten rört; i nåder den ej förgäfves svärdet i socknen fört.

»Den kongliga kommissionen satt åter alt i lag — trollpackornas välde lyktats S:t Bartolomeidag.

»De brunno på furubålen vid larm, ett grufveligt.

Nu lugn det i socknen blifvit, ett svåra ljufveligt.»

Herr Daniel stannat vid fönstret; på brinken nedanför står kålen i täppan blågrön, och älfven mörk sig rör;

på andra stranden skymta inunder en hvilande sky ljusa mot skogens dunkel taken i Åkerö by.

Som själasörjare vet han, det är en villad trakt, där länge hin ondes följe grasserat med all sin makt.

Han häjdar den talande gästen: »Församlingen går till grund! Här mången löper, som är med fan och troll i förbund.

»Jag själfver har fått det skönja: jag får icke mjölk som förr, det är, som om spenarne sinat bak välläst fähusdörr.»

Herr Elof ur soffan spritter: »Gud nåde Leksand för visst, djuren ha ridits kranka — nu hjälpe er Herran Krist!

»Man hålle om alla husen en än så nogsam vård, de leda makterna finna dock väg in i prästens gård:

»från min har flugit en fågel af kråkans växt, men hvit — från mitt till satanas visthus den fört mång stulen bit.

»Och läckerheterna njutits med lust och i syndig ro vid vederstyggliga fäster af mången församlingsbo!

»Och djuren om natten ridits, det slår als intet fel: hin onde till Leksand listigt flyttat sitt arga spel.»

Och skymningen mörkare fyller hvar vinkel i ämbetsrum, och Leksands prost sig lutar mot fönstret blek och

stum.

Och åter i frågors dunkel man söker att få ett ljus, och åter måttas huggen mot tviflarn Cartesius.

lädjen är hög i höstlig natt.

' Byn har dans. Det rister i huset. Fiolen och nyckelgigan matt sig skära igenom det stampande bruset.

Från spiseln faller ett fladdrande sken, och Marits anlet i dansen blossar, och kjolar svängas; på viga ben i hvirflar trängas kullor och gossar.

Gosse i skinnbyx och tröja blå, jänta med sölja på lifstycket röda i näfverskorna de dansen trå så lätt, som de aldrig känt en möda.

Och gummor och gubbar i dörren stå. Musiken tystnar. I dammet vandra de unga alla; omkring de gå med armarne smeksamt om hvarandra.

Kring Marits midja håller den sven, som lät den i natt ej hållas af annan, han, Erker, som trollet gaf igen, med bruna ögon och bena i pannan.

I hörnet spelmännen få en tår af humleölet, som törsten släcker. Från mun till mun se’n kannan går, och lust den till dansen återväcker.

Blott vatten man dricker i hvardagslag, och agnbrödet blandas med bark en smula — man vid musikens sprittande tag dess lättare är på näfversula!

Och Elijn står där i dörren med.

Nyss var hon i Mora, där å båle bekanta hon brinna såg som ved, för det att de tjänat med lust hin håle:

än se’n? Han lindrat dem lifvets lott! Om honom de gärna till handa gingo, hans fäster de njöto i gyllene slott, där glömska af jordens sQrger de fingo.

Vår ömkliga jord är af människor full, som kunna behöfva döfvande fäster och sinnena lifva med mat och gull långt borta från Herrans hotande präster.

Nu spelmännen spela sin Leksandslåt; de tumlande tonerna falla och stiga, och Marit och Erker följas åt — på gungande golfvet de svänga sig viga.

Och Elijn blickar på hurtigt par:

för Ljotan så visst det vore en gamman

att se i sin sal, som strålar klar,

med smidiga lemmar dem dansa tillsamman.

Och Marit, som stannat, hör hviskas sitt namn, hon lutar till Elijn sitt lyssnande öra:

»Har Erker dig hållit hos Ljotan i famn, har blåkullaflöjter till dans du fatt höra?

»Har strupen du fuktat med gnistrande vin, har tobak du sett sina dammoln vira, af hvete du ätit en kaka fin, har fäster vid skinande ljus du fått fira?»

Hon tystnar; från dörren man viker till vägg, och spelmännen plötsligen takten tappa — herr Daniel står där i rödbrunt skägg med mässebok och i axelkappa.

Och dansen stannar. Herr Daniel ser i rummet sig om med ögon, som brinna: »I natt hafver satan hemsökt er — där står hans korade tjänarinna!

»Jag hörde glam öfver älfven gå, jag visste, att fara er hotade alla!» Nu Elijn kryper samman i vrå, och allas blickar på henne falla.

»Dig, leda, bjuder jag vika hän!» — och korset på mässeboken lyser, och Elijn går med darrande knän mot dörrn, så prosten vikande ryser.

I hennes ögon det gnistrar till, som ljus det ur spräkta speglar fore:

»I skolen dansa, när jag det vill, i större sal hos den ende store!

»Du väntas, Marit — han blir dig god!» En åldrig kvinna vid dörren höjer sin arm till ett slag, som gåfve blod, men Elijn smidigt sig undan böjer.

I natten hon svann; det hviskas i vrår, och spiselns flammor slockna i huset. Mot hemmet Marit skälfvande går; från skogarne svallar det tunga suset.

eSfjis

on går i oktoberkvällen längs ljudlös Dalaälf; i tallar och alar det blåser; hon är som rädd för sig själf.

Det är henne, som i dunklet hon såge föräldrarnes drag och ögon, som skarpt på henne ha späjat dag ifrån dag.

Altse'n hon slöts som i trollring af orden från häxans mund, ej mera i byn där borta hon haft någon vänlig stund.

Det är, som hon skyddes af alla; i hemmet är kallt och grått, ej nässelkål och agnbröd mer smaka henne godt.

Hon darrar af lönlig oro.

Där borta hon skönjer grant det rodnande skenet från kolar-kojan vid älfvens brant.

Hon känner röken af prostens mila, som dag och natt Erker skall vaka öfver, så elden ej far den fatt.

Dess mörka massa hvilar i tallarnes skymning lugn.

I kojan in hon stiger: han sitter vid värmande ugn,

han stirrar i knastrande elden och rör i bränderna smått, så sotiga anletet skiner, han åt henne nickar blott.

Väggarnes skrumpna torfvor flamma i dunkel glöd; på britsen, med mossa bäddad, hon sätter sig rank och röd.

Det är henne, som omsider hon vunnit sin sökta ro här hos den ende, till hvilken hon kan sig godt förtro.

I hennes djupblå ögon börjar det glimma gladt; han säger sakta: »jag sköt pä en trollfru förliden natt.»

»När hit jag mig gaf att kola, mig prosten räkte det där.» Han pekar på ett gammalt och rostigt krigsgevär.

»Nu höfves det bly och vapen, sad' prosten, i denna tid, då man mot fanen och trollen skall gå i öppen strid.»

— »Bärga- och sjöafolket gör oss ju bara godt!»

— »Prosten sade: det fånens följe är värdt ett skott!

»Och trollfrun stod vid milan, och starkt, där hon stod, det sken; jag bad henne helvetet hinna, och brinnande skottet hven.»

— »Och det var synd om henne, som du vid milan såg, hon vaktat, att ej den brunnit, när inne här du låg.

»Jag känner trollens slägte, oss alla de hålla af: i somras en huldrik bärgfru mig Sommarlin återgaf.»

— »Nu jämrar det sig omkring mig från skymningens första stund, det gråter den hela natten, och aldrig jag far en blund.»

— »Alt teg och var godt där ute, när nyss jag gick hitåt: hon håller för visst än vakten, fast henne du vållat gråt.

»Ej steg ur den täckande stybben rök, som blossade blå — än är hon där ute och vaktar, och lugn kan du vara då!»

Han springer upp och tänder ett bloss och ropar till:

»Nej, milan brinner — det hämnas!» Hon följer honom still.

Vid lysande blosset de vandra den svarta milan kring.

Den sjuder lugn. Af branden spåra de ingenting.

I tallarne hårdt det blåser.

Marit på Erker ser

med ögon, stora och klara,

och lugnt det kring läpparne ler.

71Marits möte med Elijn.

är inne bland granarnes grönska, tät och mörk,

lik ymnigt hängande gullrägn står höstgul björk vid björk, och markens kullriga tufvor liksom glöda, täkta af trollbärsörter, frodiga, dunkelröda.

Och Marit på stigen vandrar; hon varit hos far, som granar på bärget huggit, ensam i många dar.

Och mjukt kring höfterna koftans skinn är slutet, kring vildrosskära kinder är randiga hucklet knutet.

Och far förtalde henne:

när hvila han tog,

då hördes hugg som hans egna

skalla i närmaste skog;

men människa fans ej där inne —

bärgråna bara

det var, som ville i skogen

honom ett sällskap vara.

Och lysande blå är luften,

förutan en sky,

där nere stå rönnarne röda

i solbestrålad by;

vid sidan stå bärgen med höstgul
strimma på strimma,
och Siljans böljor i fjärran
bak Leksands kyrktorn glimma.
Nu öppnas byaledet;
med långsamma steg
sig Elijn närmar längs naken,
stängselomgärdad teg;
och Marit sig häjdar, som ville
till skogs hon springa —
hon fängslas af glödande ögons
blickar, som henne stinga.

»Det båtar dig ej att flykta, du jungfru fin:
en gång skall ändock du dricka Ljotans rosiga vin!»

Med tunna säcken på ryggen förbi hon skrider, och in på vägen, som leder till nästa by, hon vrider.

Och Marit längs gatans stängsel,
där rönnarne stå,
mot hemmet grubblande vankar,
hon ser upp då och då:
kronorna äro så röda
hela raden,
som hade ur klasarne sipprat rodnad in i bladen —
så är det väl till färgen, det rosiga vin,
som bjudes vid däjliga fästers glam en jungfru fin!

I skinande sal att dansa med Erker vid handen, det vore då rätt en gamman! Hon fortär sin gång i sanden.

I stugan mor henne möter och forskande ser:
»Hvem råkade du där ute?» och ögonen slår hon ner.
»Den grufliga, löpande häxan igen här varit,
för mörksens glupande makter vakta dig, vakta dig Marit!»
På bordet har middagskosten väntande stått.

Ej nässelkål och agnbröd mer smaka henne godt; fundersam hon sitter med ögon till hälften slutna; omsider sig gjuta tillsamman tankarne, yra och brutna:

om Ljotan har trollen till följe, som prästen sagt — är han då ej själf en vänlig herre i all sin makt?

Den trollfrun svek ju ej Erker, och bärgråna bara ville åt far i skogen ett muntert sällskap vara.

75Tunga timmar.

)et är söndagseftermiddag.

Kulen grå novemberdager genom gluggen nära taket in i ryggåsstugan drager.

Mor på bänken hårdt intill sig håller yra gossen stilla; i en klumpig vagga gråter då och då den yngsta lilla.

Far bak sängförhänget hvilar, vaken är han; bägge tiga; suckar blott, som icke kunna kväfvas, tungt i dunklet stiga. I hvart hus i byn där ute talas jämt om intet annat, än om huru afgrundsförsten har sitt rykte väl besannat.TUNGA TIMMAR

Elden döda kroppar svedde — så man det förtalt från Mora; öfver byn, kring kyrkans spira göt sig sken af flammor stora; upp till Orsa, ned långt öfver skogig Sollerö det lyste: svårt i skogar och i bygder man vid böners läsning ryste.

Ljotans makt blef vid som skenet: nu han söder ut längs Siljan lockar till sig barnens skara, binder dem med härskarviljan.

Hit till stugan har han hunnit, Marit är hans rof här inne — skåde Gud med nådigt anlet utan vrede hennes sinne!

Öfver huset skammen hvilar, och i evig död och pina skall hon flämta, skall hon känna elden slå om lemmar sina. Gossen, hårdt till bröstet sluten, vill ej mer stå lydigt stilla, och ur vaggan öfvergifvet jämrar sig den yngsta lilla.

77TUNGA TIMMAR

Mor och far sig häftigt resa: har en Ljotans tjänarinna genom lykta dörren åter vetat hit att vägen finna — eller är han själf här inne?

Och mot takets mörka sparrar salmen, nyss i kyrkan sjungen, från dem bägge åter darrar:

»Bevara oss för Satans fund, att han oss ej fördärfvar i grund. Vänd från oss all hans glödand skott, att vi må undfly skam och spott, o, käre Gud, var hos oss väl, att köttet ej förför vår själ!»

Dörren öppnas. Öfver höga tröskeln Marit sakta träder; hon med andra jäntor ute språkat mångt i ruggigt väder.

Ljotan, Ljotan är här inne — drifs kanske han ut med agan?

Far med ens sin näfve lyfter, stugan fylls med gråt och klagan.

78Vinter.

yn i vintersolsken hvilar. Luften blånar hög och kall; tyst det är, som kunde höras från en kvist en flingas fall.

Riklig rimfrost höljer hvarje gärdsgårdsstör och stretig gren ; byn är liksom halft begrafven i ett sollyst silfvers sken.

Kölden biter. Frusna mesar pipa svagt vid stängda hus; svart mot snön, en liten sparfhop flyger med ett häftigt sus.

79

/VINTER

Ej ett korn åt fåglar finnes här vid husen utanför, och där inne frågar ingen efter, om en fågel dör.

Fram en släda ljudlöst glider där på gata snöbetäkt; ur den magra hästens näsborr ångar hvitgrå andedrägt.

Karlens skägg och skinnpäls glimma; häst, som fått ett silfradt hull, drar mot hemmet rimfrostsmyckad bark till bröd — en släda full.

80I skymningen.

%

är ute nu det skymmer, och stormen går; med tjut den drifvor af snö mot huset slår.

Här inne är det kolmörkt. Ifrån sin vrå ser Marit mycket liksom i glans ändå.

Nyss led hon hungerns pina; till sist den svann, när hon med Erker i strålig sal sig fann.

Marit vallkulla.

8l

III SKYMNINGEN

Där ute skäller räfven, han vill ha fatt en liten skogsmus och slippa svält i natt.

Hans torra, hesa strupe ger långa skall — snart rister stormen än värre hus och tall.

82Yid mjdrstid.

I fjöset.

id nyårstid man vakar här inne i stjärnklar kväll; mot takgluggen gnistorna spritta från härden med smäll på smäll.

Vid elden hvar kulla sköter sin bandstol med hastande hand; emellan trådarne växer konstrikt och brokigt band.

Och in i båsen vid sidan kastar elden sitt sken: där inne de rangliga korna lagt sig till hvila re'n.

83VID NYÅRSTID

Och öfver dem mörknar löftet med tunna bädden af hö, där tidt på hvarandras armar sofvit sven och mö.

Vid dörren i kättarne bräka fåren och getterna smått; här inne i lugna stallet är det så ljumt och godt.

Bland unga kullorna lifligt hviskande talet går; man hinner så mångt förtälja, då bandknifven trådarne slår.

Och dörren knarrar. Där komma de gossar, som väntats i kväll; ur pälsarne kölden stiger, man skockas vid värmande häll.

En hvar får sin nyårsgåfva af käraste vännens hand; och Erker får som de andra till prydnad ett fagert band

84VID NYÅRSTID

Och gossarne stickor skära; de hålla elden vid lif, och talet ilande rör sig i kapp med täljande knif.

Man minner hvarann, hur det kändes na ngång en högtidstund, då tunnbrödskakan blef njuten barkfri och stor och rund.

Och flickor och gossar glamma; de blanda sitt lifvande skratt, och anlet, tärda af hunger, få rodnad i vinternatt.

Om sällsamma ting och syner snart orden dämpade gå — nu är, som om alla vore fjärran och här ändå.

De alla Blåkulla gästat: hvad underlig, ljuflig glans! På blanka tiljor vid midnatt de hvirflat i dårande dans.

85VID NYÅRSTID

Hvad ängslan man dock förnummit, när in man i salen steg!

Och Marit minnes, hur Elijn med henne för härskaren neg.

Och Marit med ifver talar: blicken är glansig och still; bland dem, som lyssna, spritter en och annan till.

I båsen och kättarne sofva djuren i timme sen; och kölden i knutarne knäpper vid eldens flammande sken.

86Pd Vakt mot Ljotan.

I vakstugan.

är sofver på golfvets bredda strå af flickor och gossar en klunga; och mödrar sitta på bänk och i vrå med barn i famnen och sjunga:

»Jag ropar till dig, o Jesu Krist, jag beder, du hör min klagan.»

Där ute är still, som om alt hade ro och intet att beställa; blott pinglar ifrån en ströfvande ko i juninatten en skälla.

Nu flyttas en arm, nu kvider en röst, som ville mång tårar strömma, och suckande häfves en flickas bröst, och kvinnorna barnen glömma:

87BILI)BILI)MARIT FÖRTÄLJER SIN BLÅKULLAFÄRD

Kråkorna flaxade kring och kraxade.

Elijn i gluggen tittade glad; tysta vi sutto på bjälken en rad, skafde på klockorna malmen blank, gåfvo ett salmvärs evinnelig vank: heliga ord med hvar ärgig fläck stoppades ned i vår kjortelsäck; kråkorna flaxade kring och kraxade.

Elijn blinkade, skratta och vinkade: nu kom en skara, en susande ny. Samman vi foro i nattsvart sky; malmen vi slängde till usel jord, sade förbannelsens söta ord: hänger vår själ vid Herren Gud, gifve då flisorna klockeljud!

Elijn blinkade, skratta’ och vinkade. —

90MARIT FÖRTÄLJER SIN BLÅKULLAFÄRD

Brödet nybakade, vinet mig smakade.

Själf satt jag tredje vid långbord och drack; korfven, den doftande, fick min tack, brynt låg den läckraste stek af en get, mjölken i hornen var mäktig och fet; Ljotan såg efter, att ingen svalt, bjöd, så det åts med fröjd öfver alt.

Brödet nybakade, vinet mig smakade.

Mjödet, som skummade, kroppen uppljummade; alla de njöto dess kraft med besked: sakta det rann i struparne ned.

Blodet sig rörde med rullande hast, blickar sig sögo vid gossarne fast — käringar blefvo som unga på nytt, skrynklorna hän från kinderna flytt: mjödet, som skummade, kroppen uppljummade.

91Salen strålade, skalf, som de vrålade. Alla de firade satanas kök, tobaken virade saktelig rök. Sedan så klingade giga och flöjt; paren sig svingade vigt och förnöjdt; Erker mig förde i dansen vid hand, sulorna rörde vid golf ej ett grand. Salen strålade, skalf, som de vrålade.

Ljotan satt mysande, mäktig och lysande, fann hvad han sökte vid lustiger dans. Elijn blinkade: »snart är du hans; nu har du druckit hans pärlande vin. Sist skall en gyllene, grann karolin fägnad beskära hans korade brud; jämt skall han varda din herre och gud.» Ljotan satt mysande, mäktig och lysande.

Inför fogden.

I rödstruket tingshus, som björkar svalt med yfviga kronor öfverskygga, herr Jan nu håller sitt fjärdingsting och lär, hur med lag man land skall bygga.

De soliga grenarne utanför i råkalla rummet teckna sitt mönster: på talande fogde och menighet det vajande leker från dunkla fönster.

Och skäggiga karlar med skarpa drag i häktade tröjor, svarta och trånga, med sträfva röster knorra emot de skattebördorna, tunga och många:

de höge herrar ta kronans jord och skattebonden från torfvan tränga; ja, man ur huse man borde gå och bränna borgar och herrar hänga!

Herr Jan omsider i bordet slår,

mot skumma väggen med kraft han pekar:

en kunglig resolution där syns

med bud om kroppsplikt, när skatt man nekar.

Där läses Carolus — och alla namn på riksens förvärfvade, vida länder, som kostat här hemma släp och slit och ute på slagfält nära fränder.

Hvad röra dem åkrar bak fjärran haf, hvaraf ej en dalers gagn de hafva!

De stirra på papperets många namn, som ingen ibland dem mäktar stafva.

Herr Jan förklarar med myndig röst, hvad papperets snirklade tryck betyder; och näfvar knytas, när budet spörjs: dens hud skall strykas, som icke lyder!

T

Nu barnagråt ifrån förstun går, där bidande mödrar längs väggen sitta, i tingssalen in genom halfmörk gång från vägen språksamma jäntor titta.

Och knotet tystnar så småningom, af skatten gäldas hvart kopparöre; herr Jan i sin skinnbok skrifver rät hvar sifferkolumn som efter ett snöre.

Och alla hans skrifning med undran se, hvart ljud de af fjäderpennan fånga — den tecknar i boken upp hvar plåt, som släpet dem gett i månader många!

Den raspande pennan hviskar om en skyldighet, som till slut man fattat — men fogden, månne han skrifver upp just lika mycket, som nyss man skattat?

Herr Jan i sitt bläckhorn doppat ut; man hör det sista bestämda taget. — Nu mumlar en, nu snyftar en ann, och buller och kvidan går genom laget.

95Och kvinnorna alla strömma till: »Gud stånde oss bi i sådant elände, ty läsa vi också bön på bön, är Ljotans välde dock utan ände.

»De menlösa hafver han i sitt våld; de snart ha förspilt all Herrans nåde. Nu höre du oss, vår befallningsman, du före vår bön till riksens råde!

»Det kungliga majestätets makt nog ger oss ett stöd, som icke viker; den höga kronan väl ser till oss, när allting annat till sist oss sviker.

»Du låte vår visa öfverhet vår klagan all i sin nåde höra; du må den mana, Jan Arvidsson, vår värste fiende att förgöra!

»Ty ingen bot för vår nöd det fins, om icke kronan oss hjälp vill gifva.» — Med röst, som darrar, han svarar blek, att klagomålet skall afsändt blifva.

I Stockholm.

1.

I gamla staden.

I gatan man säfligt fram sig knogar;

den gassar i solvarmt bad,

och gaflarne lysa heta;

orörlig hänger en rad

af skyltar på köpmanshus och krogar.

På kullriga, stora stenarne skräller

en ståtlig, gyllne kaross;

den undan till väggarne makar

alt vandrande borgartross,

och kuskens hvinande piska smäller.

Rötmånadens solsken glittrande spelar

på grefliga kronans gull,

som vagnstaket sirligt kröner;

det faller på sexspannets hull

och gyllene bronsen å bredskurna selar.

Marit vallkulla.

97

•3I STOCKHOLM

I gungande vagnskorg på remmar af läder bak fönstrens slipade glas en högboren herre hvilar, och jämt det till hattarne tas af handtvärkssvenner och borgarfäder.

Sin kosa vagnen mot slottet riktar.

Två läjon vid porten stå

med lyfta ramar, som ville

en värld de till marken slå

och visa en kraft, som aldrig sviktar.

Karossen emellan läjonen hastar, i porthvalfvet in den svann.

Till slottet bullrande närma sig andra kråmande spann, och flåsande häst med hufvudet kastar.

Kring läjonens socklar man tätt sig flockar:

den förste det var gref Pehr;

där kommer herren af Leckö,

den riksens bålde kansler;

och högt man hurrar och djupt man bockar.

98I STOCKHOLM

Och inne från borggården skallar det vida

af hög fanfar på fanfar,

trumpeter och pukor ljuda

och fa af väggarne svar,

då lysande herrar ur vagnarne skrida.

Och framom slottet vaggar och skimrar Norrström, där båtarne gå.

De resliga tornens flöjlar

stå skarpa i dager blå,

och korsets gull på Tre Kronor glimrar.

Till båtarne tränga fanfarerna gälla: från landet kommit i dag alt rikets mäktige herrar att rådslå och bjuda lag.

Och seglen för sjöbrisen sakta svälla.

992.

På slottet.

I dag till ett vigtigt rådslag ha herrarne hunnit i tide fram; vid dån af vallars kanoner från godset man farit i hetta och dam.

Man åkt med fägnad igenom

sitt leende grefskap — sitt eget land;

man hälsats af lurfviga bönder,

som stannat vid vägen med hufvan i hand.

Här inne i slottsgemaket man finner med nöje luften sval, där nyss man sig församlat i stort och osedvanligt tal.

En dämpad dager faller

från målade fönsters bågiga rund,

där Vasavapnet skiner

med gula kärfven på klarblå grund.

IOOI STOCKHOLM

Kring stora ekebordet

man tagit sin plats i ställning bekväm;

lifrockar af sammet lutas

mot karmars skimrande gyllenbräm.

Och ned kring axlarne faller i ringlande vågor yfvig peruk; kring halsen knuten, glänser mot bröstet en pösande sidenduk.

I dag mot all vane råder en stämning af endrägt kring ekebord: nu gäller det ej att vinna åt vänner en flik af kronans jord!

Kanslern för ordet. Man lyssnar. Gref Magni blick är strålfull och öm, den smala mustachen krökes vid svarfvade talets rullande ström.

Enfaldiga, arme allmogen i Dalom på nytt anfäktad är; nu måste man vingarne stäcka på satan och all hans

tyranniska här.

IOIHvad länets höfding har skrifvit

kansleren nu läser ark för ark:

det raseriet där uppe

har segrande vunnit för mycken mark!

På röda klädesmattan oroligt flytta sig an och af högkragade gula stöflar; betänksamt man vrider sin elfenstaf.

De fattige böndernas själar

dem måste man frälsa till hvarje pris.

Beslutet i endrägt fattas

hin onde att möta med lagens ris.

Inför den kongliga kommissionen.

I sockenstugan är sorl och trängsel; på stränga frågor nu svarar Elijn, och orden hväsa som vilda lågor.

Sin konst att leda till Ljotan barnen hon raskt bekänner. Och bistre rådsherrn den skarpa blicken i henne spänner.

Han håller handen om kullrig gullknapp på tjocka käppen; på bordet ligger den stora bibeln med mässingsknäppen.INFÖR DEN KONGLIGA KOMMISSIONEN

Och präst och laglärd i mörka drägter vid honom sitta; de stryka skäggen och lyssna lifligt till ord, som spritta.

Gref Creutz med käppen på boken pekar:

»Här står det skrifvet — trollkona icke du månde låta behålla lifvet.»

Ett bifallsmummel i låga rummet från hopen höres.

Af landsgevaldigern med pamp vid bältet se’n ut hon föres.

* *

*

På gröna planen, där höstvind hviner, står folk i bidan; i spridda flockar stå gamla, unga med vakt vid sidan.

104INFÖR DEN KONGLIGA KOMMISSIONEN

Linhårig parfvel och reslig gosse och finhylt kulla förhöret vänta med blickar rädda och tårefulla.

Och gamla kvinnor med vissna anlet och ryggar krumma den stora vånda, som rör sig kring dem, beskåda stumma.

De smila till! — Se där kommer Elijn, hon mot dem myser: snart får hon ständigt vid fäster fröjdas i slott, som lyser!

* *

*

Gevaldigern fattar i bleka Marit.

Och folket tiger i sockenstugan, när fram till bordet hon stilla stiger.

*05

Marit vallkulla.

Hon slår upp ögon, som djupblått skimmer ifrån sig sända, och präst och lekman med brådska blicken från henne vända.

Ty vanskligt är att se in i ögon, som strålar skjuta: de taga styrkan från den, som dömer — de domarn muta.

Med röst, som dallrar, troskyldigt täljer hon all den gamman, hon haft hos Ljotan i yra stunder med Erker samman.

Gref Creutz sig vänder med ifrig hviskning till herrar lärde.

I protokollet antecknas alt, ty det är af värde.

Och tyst man talar och öfverlägger kring domarbordet, där boken hvilar, som bjuder dödsdom med helga ordet.

Kan väl man rubba en enda bokstaf af fasta budet, som vardt af Herranom själf ur Sinais molnstod bjudet?

Det är, som om de en tveksam stämma inom sig hörde, som bad om lifvet för kvinnan unga och huldt dem rörde.

Mån ej man borde sig öfver henne ändock förbarma — mån blott hon skulle med spöna strykas, den vilsna arma?

En vink — så går hon, och tystnad råder det är, som kände ännu de makten af blåa ögon, som skenet sände.

På kyrkvallen.

Ur stapelns gluggar klockljud skälfva, och menigheten ur kyrkan strömmar; så stilla den går, som den ginge i drömmar, och öfver dess hufvun sig tonerna hvälfva.

Från predikstolen man domen hörde: af nåd de skonats från död, de unga, som fylde gången i vaktad klunga; blott de må dö, som dem svårt förförde.

Den brokiga mängden kyrkvallen fyller. Där komma till sist de unga alla, som skola för spö till korset falla; gevaldigern följer i sämskskinnskyller.

Kring skampålen ordnas snyftande leder; i solskenet prästgårdsladorna sträcka emot dem skuggor, som fram ej räcka — ej ljud omkring dem! Blott tyst man beder.

Och främst står Marit bland vilsna lammen; i bleka dragen det darrar sakta, de fuktiga ögonen stelt betrakta profoss och påle, som talar om skammen.

Ur kretsen af hviskande ämbetsbröder herr Daniel fram till profossen skrider; han bjuder att slå, så att slaget svider, och själen frälsas från eviga glöder.

I svarta talarer prästerna bida; en muskel ej rörs i de stränga dragen: må mörkret besegras, och falle slagen till Herrans pris, så det spörjes vida!

Nu blottas Marit; och brunt kring nacken sig håret ringlar, och skullran skiner.

Det susar ett slag, och skärande hviner ett skri öfver soliga kyrkobacken.

IicrUr stapelns gluggar klockljud skälfva, och menigheten mot hemmen strömmar; så stilla den går, som den ginge i drömmar, och öfver dess hufvun sig tonerna hvälfva.

Marits död.

Och timma undan för timma ilar. I bädden dödsblek och tyst hon hvilar : och hennes bågiga ögonbryn sig teckna mörka mot hvita hyn.

Af feberyrsel än blicken blänker,

den liksom gnistor af oro stänker:

det genomlefvade går igen,

hvar syn, som skrämde, hon ser den än —

hur öfver älfven sig rökmoln sprida; från bål på bärget de fara vida, och matt från brinken där utanför hon flammor skådar, och larm hon hör:

från mörka mängden på bärget drager det fram som stormsus i höstlig dager; det kom en rökpust — hur stygg den var! En hälsning visst den från Elijn bar.

* *

Hon tar om pannan. Det våldsamt värker. Hur var det? Piskades icke Erker?

När inför rätten hon kom att stå, hans namn — hon nämde ju det också.

Så blef han dömd. Och på kyrkogången han stod ju med, som de andra fången; ej hennes öga från honom vek vid tal och salmsång — han stod där blek.

•*

*

*

I hennes hufvud som eld det bränner. — En ljuflig svalka med ens hon känner: där kommer mor — ack, låt dörren stå! En strimma skymtar af bärgen blå.

»Är far och hugger ännu i skogen? Är hafren riktigt i gärdet mogen? Alt höt är hässjadt! Var rågen fin? Och är hon hemma nu, Sommarlin?»

Sig Marit häftigt i bädden vrider, i sargad, skälfvande kropp det svider: »Tror mor, den domen är mycket svår att se’n stå kyrkstraff det hela år?

»Då lar jag hemma hvar söndag vara — men vore kyrkan så mörk ej bara, , och ej de tittade af och till!

Och under tiden går skälikon vill.

»Ah nej — i fäbod hon vänlig låter, när söndagsafton vi råkas åter.

Se’n ut jag vallar i morgonljus — hör mor ej skogen? Hör mor ej sus?

»Se, långt där borta är Siljans vatten!

Nu glesnar dimman, som kom med natten, hvad dagg på ljung och på lingonbär, hur ljufligt inne i skogen här!»

"4Hon andan drager, som om hon kände den friska barrdoft, som skogen sände. »Se sol där inne bland gran och tall rundt om det susar med sakta svall.»

I solbränd hand nu det rycker — fager sig öfver pannan en ljusning drager, och ögat brister. Hon är ej mer. Kring bleka läppar det lyckligt ler.

I Kungsör.

1.

Gamle tjänarn in i salen med ett fång af tallved träder; tänder eld. Ifrån kaminen gnistor gå i golfvets bräder.

Gubben vaktar. Hit till slottet unga kungen komma täktes; man vid bjällerklang och hästtramp plötsligen vid midnatt väktes.

Snabt han från en mönstring ridit: hästen, som kung Ludvig skänkte, skalf i knäna än af trafven, trött den löddret kring sig stänkte.

Herrarne af yngsta adeln, som han plägar med sig taga, sofva än i flygeln. Björn ur hide skall i dag man jaga.

Tjänarn nya vedträn reser i kaminen; från dess vida öppning brasans stora flammor starkt sitt sken i salen sprida.

Morgonmörker bakom fönstren. Men på vägg i tidig timma blanka sköldar, hellebarder, gamla slagsvärd lifligt glimma.

Mellan minnesrika vapnen, prydligt upp i grupper hängda, smyger mörkret in i ekeskåpens snirklar, konstrikt svängda. —

Brasans glöder hvila. Gubben går mot dörrn — med ens han dröjer; från det närmsta rummet ljuder sakta sång, som klar sig höjer:

»Jag lyfter mina händer upp till Guds bärg och hus, från dem han hjälpen sänder och skickar ut sitt ljus.»

Gamle tjänarn stilla lyssnar, grånadt hufvud ned han sänker: mäster Haqvin ren är uppe, morgonlof sin Gud han skänker.

2.

»Mot käjsarns alla härar

jag snart med Ludvig

skall trampa i forna segerspår.

Jag landamärena vidgar hinsidan hafven,

och folket jublande med mig går!»

Kung Carl så helt käkt bedyrar.

På stolen i djupa fönsternischen han satt sig ner.

I gryningens bleka dager står Haqvin Spegel,

med vemod i dragen på kungen han ser.

I blåa, knäpta rocken och höga stöflar

kung Carl sin bössa i handen har. Så sorglöst är hans unga och friska anlet

med röda kinder och panna klar.

Hans biktfar till orda tager: »här inne i riket så mången fiende finnes ändå att nappas med och möta i tysta fäjder

och segrande slutligen nederslå.

119I KUNGSÖR

»Den fattige bonden sitter i mörko lande,

med all hans klokskap det är förbi.

Se, huru den trolldomsvillan

alt Dalarne snärjer —

gör svears bygd från dess mörker fri!

»Se, krafter skola växa som fager vårsäd,

när majus har kommit ljuflig och ljum, blott adelsoket svinner, och tämplen klarna i ljuset från Guds evangelium.

»Jag talat med doktor Urban i stilla enrum,

han gjort mig på sinnevillan klok: som sjuka barn de äro, från vettet skrämda — må bönderna läras att läsa i bok!

120I KUNGSÖR

»Då skola klarnade sinnen

ge kronan styrka,

åt riket segrar förutan tal.» —

Och öfver kungens anlet

sig allvar lägrat —

nu smattrar där ute en hornsignal.

Han reser sig upp från stolen,

åt fönstret blickar:

de sadlade hästarne stampande stå,

och herrar med plym i hatten

och bössa på axeln

otåligt på gården språkande gå.

Mot näjden han stilla skådar: mälarefjärden

breder sig hvit med snöklädd is; en bonde vid foran vankar på raka vägen emellan ruskor af graneris.

Marit vallkulla.

121

16På Sörmlands skogar i fjärran, som dimblå skymta, sitt öga han hvilar, tankfull kung. Som drömmande ligger landet inunder blygrå himmel i vinterdvala tung.

Anmärkningar.

Middagsrast, s. 4. Till hvarje fäbodställe hör ett flertal skogfria smärre platser, belägna merendels på en höjd eller utmed en sjöstrand. En sådan plats kallas *sofhol* — sofbacke — och på den samla sig hvarje dag vid middagstid de i skogarne på olika håll vallande kullorna med sin boskap. Här intaga de sin middagskost, hvarefter en och annan timme tillbringas under samspråk eller sömn.

Löfjerska är i äldre språket en benämning på trollkvinna.

Salmvärset i *Tunga timmar*, s. 78, är hämtadt från svenska salmboken af 1695 n:o 296 v. 3; omkvädet i *På vakt mot Ljotan*, s. 87, tillhör salmen 281 v. 1 därsammastädes.

I *fjöset* eller fähuset brukade fordom kullorna hvarje tisdags- och fredagsnatt vid nyårstiden sysselsätta sig med bandväfning samt därunder taga emot besök af bekanta »gossar», åt hvilka banden skänktes såsom nyårsgåfvor. Denna plägsed fortlefver ännu, fast man numera flyttat sig in i kamrarne.

Ljotan är namnet på hin onde; af dalspråkets ljot, som betyder ful, led; således samma ord som riksspråkets »den lede».*Vakstuga, s. 87*. För att hindra häxorna från att bortföra barnen bragte man dessa om nätterna tillsamman i en stuga, där de närvarande äldre vakade öfver dem under läsning af böner och salmsång.

Tärna i Vestmanland mars 1887.

A. U. B.